

Májusi por

Az Örvényes sárillata korán belesajdult a tavaszi szélbe, talán télen se aludt igazán, a jég alatt. De ilyenkor, májusban azért mégiscsak más, csábítóbb, elemibb volt, mint bármikor máskor, már-már szemérmetlenül, érzéken az. Rögtön megérezte, ahogy kilépett az iskolakapun. Meg se állt a hídig. A kenderáztató gyíktokaként lüktető nyálkás, hideg vize éberen lapult a hirtelen-zölden sarjadó sás között. Mintha csak azért állt volna lesben, hogy a fiút megbabonázza. És valóban nem volt könnyű elszakadni a látványtól. Megpróbált másra gondolni. Egy óvatlan pillanatban aztán tényleg sikerült hátat fordítania a jelenségnek. Hazafelé indult. Útja a cukrászda előtt vezetett el.

A cukrászat a főtéren állt, a templom közelében, ahogyan azt az üzlet jellege megkívánta. L alakú épület volt komorló kapubolttal, mint a jómódú gazdaházak itt a lassan-lassan kisvárossá terebélyesedő falu közepén általában. Az üzlethelyiségben még sose járt, nem vettek süteményt, az anyja maga sütött ünnepnapokra. Fagyfaltra kapott hébe-hóba egy-egy forintot, de azért nem kellett bemenni, utcán át mérték, csak azok kapták odabenn, akik asztal mellett, pohárból akarták elfogyasztani, de az efféle multság többletköltségeire nekik sohase futotta. Nem neheztelt ezért, tudta, az anyja egyedül neveli, fáradságos munkával kapar össze minden fillért.

A kíváncsiság nem hagyta nyugodni. Mi van odabent, mi lehet ennek a számára elérhetetlen szertartásnak a titka, ezt akarta megfejteni. Az üzlet mögé került. Az udvar felől próbált bemászni, ott, ahol a folyóparti bokrok belenőttek, és megszagatták a kerítést. Könnyebben célhoz ért, mint remélte. A két, egymásnak háttal álló ház közötti sötét sikátoron kényelmesen föllopakodhatott egészen az utcafrontig, s a likacsos kőkerítés fokaiba kapaszkodva a szellőzőablakig mászott, ahonnan egyenesen a műhelybe láthatott.

A táncteremnyi helyiség közepén egy hosszú, esküvői ebédhez illő asztal állt. Körülötte három fehérsapkás inas buzgólkodott. Közben harsányan fújtak egy, a fiú számára teljesen ismeretlen dalt. Amikor észrevették a fiút, abbahagyták az éneklést. Egyikük nyelvet öltött rá, a másik számfűlet mutatott, a harmadik egy habcsókkal célozta meg a szellőzőablakot. A fiú nem várta meg, hogy nagyobb skandalum kerekedjék, az esetleges horzsolásokkal se törődve egyetlen lendülettel lecsusszant a földre, és futásnak eredt. Tudta, ha beszorul ide a két fal közé, mindenképpen elkapják, igyekeznie kellett hát, hogy mielőtt fölfejlődne az inasok riadólánca, a megbízható rejtekhelyet biztosító Duna-partra érjen. A part felé bukó meredek homokpart kecskerágó bokrokkal benőtt sűrűjébe húzódva úgy érezte, hazaérkezett. Csepp félelmet sem érzett, amikor felhangzott az őt hajkurászó csapat, az inasok, a segéd meg a mester, káromkodással fűszerezett, kurjongatása. A baljós kutyaugatás sem billentette ki nyugalmából, pedig a kutyát azért hozták magukkal az üldözők, hogy szagot fogva nyomra vezesse őket. A fiú azonban valamiféle megmagyarázhatatlan belső sugallat ösztönüzenetére hallgatva bízott a kutyában. És nem kellett csalódnia. A kutya céltudatos loholással egyenesen a vízpartra vezette az üldözőket. Föl-le rohangálva, néha-néha szügyig belegázolva a vízbe azt a gyanút igyekezett kelteni, mintha az üldözöttet a dermesztő, szürke folyó túlsópartján, valahol a szemközti csónakház körül sürgölődő melegítő alakok valamelyikében kellene keresni. Aztán bizonyosságul a szájába kapott egy átázott, latyakos fekete félcipőt, s a zsákmányt büszkén magasra tartva a nyomában tanácstalanul botorkáló kisdud csapat élén megindult hazafelé. A fiú csaknem fölnevetett, amikor az iménti felbőszült, vérszomjas üldözők hosszúra nyúlt, csalódott képpel elkullogtak előtte, de türtőztette magát. Készenléti állapotát feladva boldogan hevert el a homokban, sokáig bámulta a levélközökben meg-megrezenő pókhálók mértani ákombákomát, s a körülöttük bozsgó apró, kékesfekete legyek önfeledt rajzását.

Hamarosan úgy ítélte meg, nincs értelme a további rejtőzködésnek. Előkászálódott a bokrok rejtekéből, s elindult hazafelé. A cukrászdát azonban a biztonság kedvéért messzi ívben elkerülte. A Templom utcát

– amelyet nemrég kereszteltek el Sztálin utcára, a névre ekkor még senkinek sem állt rá a szája, és azt se gondolta volna senki, hogy előbb-utóbb majd fordítva lesz – mindkét oldalt füves árokpart szegélyezte. Az árokpart enyhe rézsűjét szigorú golfgyeppé tépdesték a libák, a meredekebb oldalon azonban embermagasságúra nőtt a szamárkóró, ölnyi leveleket terített szét az útilapu, s virgoncan meresztette égre barnás bojtját a lósóska. A fiúnak nem kellett sietnie, ráérős, nagyon is ráérős volt az útja. Úgyse várta otthon senki. Az anyja kinn dolgozott a mezőn. Nem figyelt soha az anyja dolgaira, mintha nem érdekelték volna. Pedig dehogy nem, csak mutatni nem akarta. Szinte szántsándékkal űzte ki a fejéből, mi történik körülötte.

Éppen elég volt, amit mímelt közömbössége ellenére is meg kellett tudnia.

– Apád – röhögtek rajta az osztálytársai –, hiszön nincs is neköd apád! – És kergetni kezdték körbe-körbe. És ő futott előlük, futott, futott, mindig csak futott, fröcskölt utána az iskolaudvar ezerszer megtaposott, mérges pora. Amikor néha-néha sikerült előnyt szereznie, lehajolt, s mindkét kezével belemarkolt ugyanebbe a porba, hogyha majd szorul a hurok, üldözői pofájába vágassa egyiket a másik után. Csak úgy vaktában a háta mögé. A fölcsapó káromkodás, szitkozódás úgysis jelezte, ha célba talált.

Belátta, igazságtalanul gondolta, hogy odahaza nem várja senki, mert a hajónapló igenis várta. Benne jegyezte föl az idő kiszámíthatatlan hullámain vergődő háznak és népének hanyattatásait. Nem emlékezett rá, hogyan és mikor fedezte föl, hogy a ház, amelyben, részben legalábbis, az élete zajlik, tulajdonképpen nem más, mint egy nagy hajó. Talán egy szeles éjszakán, amikor a feje fölött recsegő-ropogó padlásgerendák álmából fölébresztették? Talán valamelyik békés, a semmibe nyújtózkodó nyáreleji délutánon, amikor a padlás gerendái között kutakodva a lassú hullámozás ígéretét sugalló szúpercegés altatta el? Vagy egészen máskor, a rettegett villámfény fehér-álarcos vacogásában, az udvart dühödt patakká változtató nyári záporok idején? A napló minden egyes napot megörökített, még a legeseménytelenebbeket is. Talán éppen őket a legaggályosabb figyelemmel. Nem lehetett tudni, utólag milyen szempontok szerint kell értékelni az esetleg bekövetkező katasztrófa fényében a történeteket. Lehet, hogy a legeseménytelenebb nap rejti majd a végkifejlet magyarázatának magvát. Szóval azért mégis lett volna, ami várja, mégis maradt. A krónikairó pihenhét, gondolta, miközben az árokparton elszántan semmittevő pózban heverve a bárányfelhős eget szemlélte.

A néptelen országút égre keringő távlatából apró, bizonytalan mozgású pálcikaemberként bukkant fel az idegen. A fiú változtatva nemtörődömségén figyelni kezdett. Észrevette, hogy az idegen meglepően otthonosan viselkedik. Otthonosságát eltúlzott, óvatos távolságtartással próbálta leplezni. A fiú azonban átlátott a szitán. A hiábavaló igyekezet az idegen minden egyes mozdulatát bábu-merevségűvé tördelte, és a végtelenségig lelassította. Az öltözéke egyszerre volt megszokott – zakót, pantallót viselt, meg félcipőt, mint a mesteremberek erre felé – és ingerlően szokatlan. A szokatlanság-érzetet alighanem a por keltette, a kiismerhetetlen szürkeségű por, amely nemcsak a ruhája ráncaiba ült bele, hanem a bőre alá, a szeme árkába, talán még a csontjai közé is leszivárgott.

A fiú meglepődött, amikor a férfi – azt hitte, a bürökbokor tökéletesen elrejt – váratlanul megállt előtte. Nem nézett rá, de a szavait eltéveszthetetlenül hozzá intézte:

– Hát te meg mit keresel itt? – A fiú sértetten vont a vállát. Nem válaszolt. Az idegent bosszantotta ez az ellenséges viselkedés, de úgy tett, mintha észre se venné.

– Látom, iskolából jössz – mondta –, nálad a táska. Mért nem mégis haza, nem vagy ehős?

A fiú legszívesebben fölcsattant volna, mi köze hozzá, aztán mégis valamiféle belső sugallat csillapító zsongásától elkábulva hagyta elpárologni az indulatát. Furcsálkodva fedezte fel, hogy az idegen milyen óvatosan, megrágva-harapdálva mondja ki a szavakat, mintha nem volna egészen biztos az értelmükben, mintha nem az anyanyelvén beszélne, a kiejtése ugyanakkor a legapróbb részletekig a helyi sajátosságokat követi.

Hosszú csend települt közéjük. A fiú makacsul hallgatott. A férfi azonban nem hagyta ennyiben.

– Kinek a fia vagy? – kérdezte.

– Senkinek – mondta a fiú. A férfi mutatójával, mint aki könnyezik, óvatosan végigtörölte először a jobb, majd a bal könnycsatornáját, aztán hátat fordítva a fiúnak leszegett fejjel, konokul nekivágott az enyhén emelkedő utcának. A fiú nézte egy darabig, aztán fölugrott, a nyomába eredt, s követte egészen hazáig.

Mert oda fordult be a férfi, az ő kicsi recsegő-ropogó hajóházuk udvarába. Mit keres ez itt, ébredt föl a fiúban az ellenszenv fűtötte gyanakvás. A férfi után osont, de hogy észrevétlen maradjon, a kertek alján próbált leskelődésre alkalmas helyet keresni magának. A hátsó, hajdan gazdaságinak szánt, mára azonban lomtárrá züllött, udvart a lakóháztól elválasztó kerítést szemelte ki leshelyül. Ez a deszkapalánk valamikor gondos munkával készült, a deszkák réseit mindenütt takaróléccel szögelték le, de illetéktelen kezek letördelték itt-ott a léceket, a görcsöket az eső, a szárazság lazította meg úgy, hogy könnyedén, akár pusztá kézzel is ki lehetett piszkálni őket a helyükről. A legkisebb résen is kitérően át lehetett látni. A lemenő nap vesékebe hatoló élességgel világította be a hosszú parasztház tornácát.

Az idegen végigment az üres udvaron, megállt a hátsó szoba ablaka alatt. A lábával közelebb húzta az eresz alá lökött fejőszéket, és ült rá. Hátát a fehér, laskásan ropogó falnak vetette, amelynek meszelése holdtükörként vibrált a meredeken rávetülő napban, arcát, sápadt, ideges bálványarcát az érzéketlen nap felé fordította. Ez még talán a palánkon is átlát? – ijedt meg a fiú. A félelmét igazolni látszott, hogy az idegen, nem túl nagy érdeklődéssel, de azért többször is végighordozta tekintetét a kerítésen.

Már-már elhagyta a leshelyét, amikor váratlanul megnyikkant az utcai léckapu. A fiú nem értette, mit keres az anyja idehaza. Sose szokott megjönni ilyen korán. Villanyt kell gyújtani, mire hazaverődik fáradtan, porosan, izzadt arcából a szélfúttá tincseket ki se takarja, csak leül az ágy sarkára, erőt kell gyűjtenie ahhoz is, hogy elkészítse a vacsorát.

Most meg kipirultan, lesimított hajjal, kötény nélkül, röpülő, pettyes szoknyában jön föl a lejtőn, mintha csak egy kellemes, vasárnap reggeli álomból lépett volna ki, feléje, vagyis hogy éppen nem feléje, kínos kijózanodás ez is, hanem az idegen felé. Akár egy ismeretlen nő. A fiú most vette csak észre, amire eddig sohase nyílt rá a szeme, mennyire fiatal. Kényeskedve, lábujjhegyen lépkedett, szinte lebegett az udvar fényesre koptatott hepehupái fölött. Minden mozdulatán érződött, valakinek tetszeni akar. Ez is sértette a fiút, de az idegen közömbössége talán még jobban.

A napfény csaknem szétfeszítette a keskeny udvart, semmi nem zavarta a kora délután idilli csöndjét. Anyja a kezében tartott kötővel babrált. Nem szólalt volna meg a világért sem, elvégre az első lépést megtenni, gondolta, mégiscsak a férfi kötelessége.

A férfi fölemelkedett a székről, és mohó, tapintatlan kíváncsisággal meredt az előtte álló, sírással küszködő asszony szemébe. A fiúnak fájt látnia, hogy az anyja milyen riadtan hőköl vissza, mintha a férfi – talán mégsem Pista az? – ellökte volna magától. Pedig hogy futott, félig a blúza is kibomlott, alatta a tavaszi szélnek feszülve izgatott, bimbózó melle remegve ugrált, kicserepesedett ajkát a régi csókok ízére emlékezve mohó örömmel nedvesítette újra meg újra a nyelvével. Amit remélt, amire számított, az új ölelésből, az új csókból semmi se lett. Pista helyett egy elszürkült, ideges emberárnyék fogadta, akinek tekintetéből a szeretet leghalványabb rezdülését sem tudta kisilabizálni. Nem tükrözött az a tekintet semmit, csupán a gyanakvás hideg oknyomozó szenvedélye vibrált benne.

Az asszony karja lehanyatlott. Tudta, a pletykáló nyelveket nem lehet elnémítani, azt is sejtette, mi mindent duruzsolhattak Pista fülébe akár az alatt a rövid idő alatt is, amíg a határból a házhoz ért. Nyilván, az első hír, amit hallania kellett, hogy a gyerek nem az övé. Ki másé lenne, fortyogott magában ingerülten. Meg aztán, hogy fúvel-fával összeadtam magam, amíg ő oda volt. Nem, nem, nem, százsor és ezerszer nem. Igaz, s ezt nem is akarom tagadni, bizonykodott magában, kerülgettek, körülrajzottak,

mint a darazsak, szabad prédának néztek, egész éjszaka az ablakomat kocogtatták, de én nem engedtem be egyiküket se, ezért állnak rajtam most bosszút a nyelvükkel. Amely, ha ölne tudna... De hát, hiszen tud is.

Belenézett a merev, moccsatlan arcba, amely nemcsak idegen, ellenszenves is volt. Egyre jobban elbizonytalanodott: ki ez az ember? Az biztos, nem a régi Pista, aki olyan, minden gyanakvástól mentes szenvedéllyel nyújtotta ki feléje a kezét, bagyulálta be kényeztető mosolyával, hogy egyből a hetedik mennyországban képzelhette magát. Nem, ez a férfi egészen más. Talán mégis, mint először gondolta, valami fogolytársa. Ugyanakkor tudta, nagyon is jól tudta, Pista az, Pista, aki meghalt a harctéren, de föltámadt, és hazajött hogy őt kísértse.

– Könyörülj rajtam, Uram! – suttogta, letérdelt az udvar porába, és megcsókolta a földet.

A férfi gyanakodva nézett az asszonyra.

– Hát mégis igaz? – kérdezte.

A fiú semmit se értett. Látta, hogy a férfi megindul a kijárat felé. Az anyja nem emelkedett föl, nem rohant utána, továbbra is földre támasztott homlokkal térdelt a kút mellett, és zokogott.

A fiú akkor tért magához, amikor az anyja elpenderítette a leshelyétől.

– Te piszok, te szégyentelen, hát micsoda dolog ez, leskelődni! – és beletépett a fiú hajába. Pofon ütötte. Nem a szokásos tessék-lássék pofon volt ez, olyan elkeseredett erő csattant benne, amilyent eddig a fiú sohase tapasztalt.

Először a szája peremén futott végig a meleg csík. Ekkor még nem tudta, hogy vér. Óvatosan mártotta bele a nyelvét. A sós íz okozta ijedtségtől megborzongott. A vér összegyűlt a szája szögletében, aztán az álláig iramodott. Megpróbálta letörölni a tenyerével, de csak szétmázolnia sikerült az arcán.

Az anyja ekkor vette észre, mi történt. Fölsikoltott. Mi van veled, kisfiam, mondta, és magához ölelte. Nem törődött vele, amire pedig máskor érthetően olyan kényes volt, hogy összepiszkítja a ruháját. A bőre melege átsütött a blúz vékony vásznán, s a mező, a föld nyers, megbékítő illatát árasztotta. Csak a melle rázkódása árulta el, hogy sír. Sokáig maradtak így. A fiú azt szeretete volna, ha örökre. Minden olyan meghökkenően tökéletes volt, amilyen soha azelőtt, és érezte, soha ezután nem lehet.

Haraszi László: Kirándulás Zalában - olaj, vászon